

Osmanlı Devleti'nde Akıncı Ocağının Sonu*

The End of Akıncı Corps in The Ottoman Empire

Mustafa Alkan**

Özet

Akıncı ocağı, Türk devletlerinin sınır güvenliğini sağlayan teşkilâtın Osmanlı devrindeki uzantısı olduğu, Selçuklular devrinde bunlara "uç beyleri" dendiği, hatta Osmanlıların da bu uç beyliklerinden biri olduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti daha merkezîyetçi bir siyaset izleyerek, sınır güvenliğini, Selçuklar gibi, "uç beyleri"ne vermeyip, "akıncı ocağı" denilen bazı akıncı ailelerine bırakmıştır. Bu ailelerin Arnavutluk ve Dalmaçya taraflarında Evrenos-oğulları, Bosna, Semendire ve Sırbistan'da Mihal-oğulları, Silistre taraflarında Malkoç-oğulları ve Mora bölgesinde ise Turhan-oğulları en tanınmışlarıydı. Akıncıların görevi, Osmanlı Devleti'nde sınır güvenliği sağlamak, fetih bölgelerinde keşif yapmak, istihbarat toplamak, düşman ülkelere akınlarda bulunmak ve ordu için öncülük hizmetleri gibi, zamanın tabiri ile "beşinci kol kuvveti"nin vazifelerini yapmaktır. Akıncı teşkilâtını, Evrenos Bey'in kurduğu sanılmaktadır. Bunlar, hafif süvari kuvvetleriydi ve belli bir teşkilât yapıları vardı. Tımarlı olanlar, deftere eşkâlleri ile birlikte kaydedilirlerdi. Kanuni Sultan Süleyman zamanında sayıları elli bini aşmıştı. Akıncı Ocağı, 16. yüzyılın sonuna kadar büyüyerek sürmüştür. 1595 yılında Eflak voyvodası Mihal'in isyanı harekâtında yenilen Veziriazam Sinan Paşa'nın tedbirsizliği sonucu, Osmanlı ordusu Tuna nehri üzerindeki tahta köprüden geçerek geri çekilirken, ordunun gerisinde kalan akıncılar, Mihal'in saldırısıyla "imha" oluncasına "zayıyata" uğramışlardır. Bu hâdiseden sonra akıncı ocağı bir daha toparlanamamış, onların görevlerini, Akkerman, Dobruca ve Bucak tatarları ile Kırım Hanlığı kuvvetleri üstlenmiştir. Akıncı Ocağı hakkında İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın -muahhar kaynaklara dayalı- kısa araştırması dışında, akıncı tımar defterleri, mühime defterleri ve mahallî sicil defterlerine dayalı ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada, akıncıların sonunu getiren 1595 tarihli "köprü hâdisesi", Mustafa Ali'nin Kühü'l-Ahbâr ve İbrahim Peçevî'nin, Tarih-i Peçevî adlıhikri arasında 1 eserleri başta olmak üzere dönemin kitâbî kaynakları ile 1595 yılı sürecindeki mühime defterlerindeki akıncı ocağı kayıtları birlikte incelenecek ve bulgular araştırmanın sonucuna yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Akıncı, Akıncı Ocağı, Sinan Paşa, Yergöğü Köprüsü Hâdisesi, 1595.

Abstract

It has been known that the Akıncıs were in the Ottoman Empire an extension of the corps which provided the border security of the Turkish states. They were named in the Seljuki period as "margraves". Even the Ottomans were one of these margraves. Adopting a more centralist policy, the Ottoman Empire didn't leave the border security to margraves as it was the case in Seljuks, but they assigned this job to some akıncı families. Evrenosoğulları in Albania and Dalmatia, Mihal-oğulları in Bosnia, Semendire and Serbia, Malkoç-oğulları in Silistre and Turhan-oğulları in Mora were the most famous ones among these families. The missions of the Akıncıs was to ensure the frontier security, to undertake reconnaissance mission in the regions which would be conquered, to gather intelligence, to raid the enemy territories and to act advanced guards, which was called as the fifth column activities at that time. It is assumed that Evranos Bey established the Akıncı corps. They were the light cavalry forces and had a certain organizational structure. Those with manor were registered in the account book with their descriptions. Their number exceeded fifty thousand during the period of Suleyman the Magnificent. The number of

* Bu makale 10-12 Ekim 2012 tarihlerinde İstanbul, Tiran ve EPOKA üniversitelerinin ortaklaşa düzenlediği 2. Uluslararası Balkan Konferansı IBAC 2012 (Tiran- Arnavutluk)'de "The End of Akıncı Corps in The Ottoman Empire" başlığı ile bildiri olarak sunulmuş, IBAC 2012 [vol.2, pp.492-502]'de aynı başlık ile İngilizce olarak yayımlanmıştır (M. Alkan).

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-mail: alkanm@gazi.edu.tr.

Gazi

Akademik
Bakış

107

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Akıncıs continued to increase until the 16th Century. In 1595, during the attacks carried out against Walachia Voivodina Mihail, who rebelled, the Akıncıs which stayed behind the Ottoman army, which was retreating over the wooden bridge, were nearly destroyed due to the inconsiderate act of Grand Vizier Sinan Pasha. After that incident the Akıncıs could not recover and their mission was undertaken by the Akkerman, Dobruca and Bucak Tatars and Crimea Khanate's forces. With the exception of the short research of İ. Hakkı Uzunçarşılı, which is based on secondary sources, no serious study has been produced on the guild of Akıncıs by benefiting from the manorial books, muhimme books and local registry books. In this study the "Yergöğü bridge incident" which brought the end of the Akıncıs will be examined by referring to the secondary works of that time such as Mustafa Ali's *Künhül Ahbar* and İbrahim Peçevi's *Tarih-i Peçevî*. Registers of the Akıncıs in mühimme books of 1595 will also be taken into consideration. The findings will also be reflected in the conclusion.

Key Words: Akıncıs, the Akıncı corps, Koca Sinan Pasha, Yergöğü Bridge Incident, 1595.

Giriş

Akıncı ocağı, Osmanlı tarihi ve medeniyeti araştırmacıları için ilgi çekici bir çalışma alanı olmuştur¹. Buna karşın akıncıların tarihi hakkında *tahrir defterleri*, *akıncı defterleri*, *mühimme defterleri* ve mahallî *sicil defterleri* gibi temel kaynaklara dayalı analitik çalışmalar yapılmamıştır. Birkaç yüksek lisans tezi istisna² devrin kitabî kaynakları da bu bağlamda incelenmemiştir. Yapılan araştırmalar, ansiklopedi maddesi³ veya bütüncül çalışmalarda bir bölüm⁴ olarak kalmıştır. Evrenos-oğulları, Mihal-oğulları, Malkoç-oğulları ve Turhan-oğulları gibi akıncıların en tanınmış yönetici ailelerini merkeze alarak bazı araştırmalar yapılmıştır⁵. Heath W. Lowry ile İsmail E. Erünsal'ın *Evrenos Hanedanı*⁶ adlı çalışması istisna tutulursa, bu araştırmalar da yukarıda bahsedilen ana kaynaklara dayalı analitik çalışmalar olmadıklarından, akıncı teşkilâtını tam manasıyla ortaya koymaktan uzak görünmektedir. Oysa XVI. asırda akıncı ailelerine bağlı olarak

- 1 Ahmet Refik, *Türk Akıncıları*, İstanbul 1933; N. Tacan, *Akıncılar ve Mehmed II, Bayezid II Zamanlarında Akıncılar*, İstanbul 1936; Mehmed Zeki, "Akıncılar ve Akıncılar", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, (İstanbul 1333), no: 47, s. 186-305; Nami Malkoç, "Akıncılar, Akıncılar ve Büyü Akıncılar", *Süvari Mecmuası*, İstanbul (97), 1936, s. 68-89.
- 2 Mariya Kiprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, The Department of History Bilkent University, Ankara 2004, 120 s.; Hurşit Çetin Arslan, *Erken Osmanlı Döneminde Akıncı Beyleri ve Bânilikleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji- Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995, 204 s.; Kitabî kaynaklara dayalı bir başka tez için bk. Arif Koday, *Osmanlı Ordu Teşkilâtında Akıncı Ocağı*, Fırat Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2001, 144 s.
- 3 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, I, (1993), s. 239; Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *DİA*, II, (1989), s. 249-250; Franz Babinger, "Mikhal-oghlu", *El.*, VII, s. 34-35; "Turakhan Bey", *El.*, X, p.671-672.
- 4 Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, (Editör: E. İhsanoğlu), Zaman, İstanbul 1999, s. 353.
- 5 Fehamettin Başar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri: Mihaloğulları" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (1992) Sayı: 63, s. 20-26; "Evrenosoğulları", *aynı dergi*, sayı: 64, 47-50; "Turhanoğulları", *aynı dergi*, sayı: 65, s. 47-50; "Malkoçoğulları", *aynı dergi*, sayı: 66, s. 47-50; Orlin Sabev, "The Legend of Köse Mihal", *Turcica*, 34 (2002), pp. 241-252.
- 6 Heath W. Lowry- İsmail E. Erünsal, *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayını, İstanbul 2010, 184 s. ; Ayrıca bk. Vasilis Demetriades, "Problems of Land-Owning and Population in the Area of Gazi Evrenos Bey's Waqf", *Balkan Studies*, XXII/1, Thessalonica, 1981, pp. 43- 50.

Görsel

Akademik
Bakış

108

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

akıncıların yaşadıkları Rumeli uçlarındaki eyalet ve sancaklarda da tahrirler yapılmıştı. Bu tahrirlerdeki veriler akıncı ocağı tarihi için oldukça değerli görünmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, akıncılar için akıncı defterlerinin tutulduğunu, bu defterlere akıncıların isimleriyle eşkâllerinin, babalarının ve köylerinin veya mahallelerinin adlarının kaydedildiğini, akıncılardan tımara sahip olanlarının da tımarlarını gösteren muntazam defterlerin olduğunu, bu defterlerden birinin pâyitahtdaki defterhânedede, diğerinin ise akıncıların yaşadıkları eyalet veya sancak kadılıklarında muhafaza edildiklerini yazmaktadır⁷. Uzunçarşılı'nın bahsettiği "akıncı defterleri" adıyla kayıtlı bir koleksiyon Başbakanlık Osmanlı Arşivi kataloglarında yer almamaktadır⁸. Ancak, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Rumeli vilâyetlerine ait Hicrî 994 (M. 1586) tarihli bir Akıncı [ve Tavıçe (Tavice veya Toyca)] Tahrir Defteri bulunmaktadır. Bu defter bir akıncı sayım defteridir. Başında bir kanûnnâmesi olmayan defter 352 sayfadır. Defterin son yedi sayfası boşalan tavıçe tımarlarına yeni tayin edilen tavıçe akıncılarının isimleri (kayıtları) yazılmıştır⁹. Bu defterlerden 1472 ve 1560 tarihli iki tanesinin de Bulgaristan Osmanlı Arşivi'nde olduğunu biliyoruz. Mariya Kıprovska 1472 tarihli defter (OAK 94/ 73) üzerinde bir çalışma yapmıştır¹⁰. Bunların yanında akıncıların yaşadıkları eyalet ve sancakların kaydedildiği *mufassal tahrir defterlerinde* karye ve mahalle kayıtları arasında reaya statüsü kazanmış ve vergi veren çok sayıda akıncı kayıtlarına rastlanılmaktadır¹¹. Ayrıca savaşlarda başarılı olan akıncılara devlet tarafından dirlik tahsis ediliyordu. Bu tımarlı akıncıların, akıncı ocaklarının faaliyet gösterdikleri vilâyet ve sancak mahallerine ait *tımar ruznamçe defterlerine* isimleri, eşkâlleri, tımarlarıyla birlikte yazılıyordu. Bu kaynaklara ek olarak akıncıların faaliyet gösterdikleri mahallerin sicillerinin incelenmeye değer olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca akıncılar ile ilgili zikre değer sayıda hükmün kayıtlı olduğu, devrin Divan-ı Hümâyûn kararlarının yazıldığı *mühimme defterlerini* inceleyerek, bunların dışında kitabi kaynaklar ile birlikte akıncıların tarihini yazmak zarureti vardır. Böyle büyük bir araştırmayı, bir makale sınırları içinde ele almanın mümkün olmadığı açıktır. Bu çalışmanın iki temel amacı vardır. Birincisi Osmanlı Devleti için çok etkin bir askeri birim olan akıncıların tarihinin bütüncül bir yaklaşım ile araştırılmasının zaruretini vurgulamak, ikincisi de akıncı teşkilâtı hakkında genel bir tasvir yaptıktan sonra, 1595 yılında Eflak Voyvodası Mihal'in isyanı sırasında Mihal'in ani saldırısı ile yaşanan Yergöğü Köprüsü faciasını ele almaktır.

Akıncı Ocağı

Akın, akarcasına şiddetli ve kesretli hareket veya hücum için düşman mülküne keşif, yağma ve tahrip yapmak amacıyla girip çıkma işlemidir. Akıncı, "akın ya-

7 Uzunçarşılı, "Akıncı", s. 239.

8 *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Ankara 2010, 597 s.

9 BOA. TD. 625 TD. (1586), 1-345; 346- 352. Bu defter üzerine Emine E. Özünlü bir çalışma yapmaktadır.

10 Mariya Kıprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, The Department of History Bilkent University, Ankara 2004, s. 6-9.

11 Bazı örnekler için bk. BOA, TD 232 (1544), vr. 398- 401; TD 722 (1613), vr. 12, 15.

Gazi

Akademik
Bakış

109

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

pan" manasında, Osmanlı hafif süvari birlikleri için kullanılmıştır. Akıncılık ise bu teşkilâtın kurumsal adıdır¹².

Akıncılar, eski Selçuklu "uç teşkilâtının" yerine kurulmuştur. Osmanlılar kendileri bizatihi bir "uç beyliği"ydi. Osman Bey ve Orhan Gazi zamanlarında Osmanlı Devleti'nde iki "uç" mevcuttu. Birincisi İstanbul'a karşı *İznik- İzmit* yönü, diğeri ise Rumeli'ye karşı *Gelibolu* yönüydü. Buralara "uç" denilmekte, uç teşkilâtını da, Selçuklularda olduğu gibi, aşiret beyleri, babadan oğula idare etmekteydi. Uçlardaki aşiret beylerine "Akıncı Beyleri" denildiği gibi "Uç Beyleri" de deniliyordu. Selçuklu uç beyleri özerk bir yapıdaydı. Sultana yılda bir defa kararlaştırılmış bir vergi öderler, onun dışında faaliyetlerinde serbesttiler. Yeni fethettikleri yerlere sultan karışmazdı, bu onlara büyük bir nüfuz kazandırıyor- du. Buna karşın Osmanlılarda akıncılar, tüm faaliyetlerini padişah namına yapıyordu. Padişah, feth olunan yerlerde onlara dirlikler tahsis edebiliyor, akıncı beylerine bazı hallerde bu dirlikleri, "mâlikâne"ye dönüştürme izni veriyordu. Selçuklular devrinde olan "kılıç hakkı"na Osmanlılar sınırlama getirmişti. Bu sınır, her şeyin padişah adına yapılıyor olmasıydı¹³.

Akıncı teşkilâtın temelini Osman Bey zamanında Köse Mihal tarafından atıldığı kabul edilmektedir. Orhan Gazi zamanında daimi piyade ve süvari birliklerinin kuruluşuna kadar askerlik hizmetlerini akıncılar yapmıştı. Akıncılığın bir ocak şeklinde kurumlaşmasını Gazi Evrenos Bey'in (ö. 1417) yaptığı düşünülmektedir. Sultan I. Murad devrinde Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasından sonra akıncılar, sınır boylarına kaydırılmıştı¹⁴. Sultan Orhan'ın son zamanlarına doğru, İznik- İzmit istikametinde ilerleyen akıncılar, İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasını fethettikten sonra, İstanbul'un alınamayacağı anlaşılınca, Rumeli'ye nakledilmişlerdi. Gelibolu'dan sonra fetihler, eski gelenek üzere yine iki kola ayrıldı. *Sol kol*, Meriç'i geçerek Gümölcine ve Selanik istikametine, *Sağ kol* ise, Edirne'den sonra Sofya ve Filibe istikametine yöneldi. İlerleyen süreçte *Evrenos-oğulları* Arnavutluk ve Dalmaçya taraflarına; *Mihal-oğulları* Bosna, Semendire ve Sırbistan bölgesine; *Malkoç-oğulları* Silistre tarafına; *Turhan-oğulları* da Teselya ve Mora bölgesine yönlendirilmişti. Bu akıncı ailelerinin faaliyet gösterdikleri bölgelerde pek çok vakıf eser inşa ederek kurumsal izler bırakmışlardır¹⁵. Bu dönemde uçlar ile pâyitaht arasında ahenkli bir ilişki vardı.

12 Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaâdet 1317, s. 45-46.

13 Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İktisadî Tarihi (1243-1453)*, I, Tekin Yayınevi, Ankara 1979, s. 427-428.

14 Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *DİA* (1989), II, s. 249.

15 Evrenosoğulları: Gazi Evrenos Bey (1417) aslen Karesi beylerindedir. Babası İsa Beydir. Evrenosoğullarının Gümölcine, Serez ve Yenice Vardar'da izleri vardır. Evrenosoğulları'nın atası olan İsa Bey'in Niş'in İvraniye köyünde adına inşa edilen bir zâviye ve türbesi vardır. Evrenos Bey'in Gümölcine ve Sere'de birer imaret ve câmii, Yenice Vardar'da cami ve medresesi; oğlu Ali Bey'in oğlu Ahmed Bey'in Yenice Vardar'da tam teşekküllü bir külliyesi, Tatar Pazarcık'ta bir camii ve imareti, Makedonya Vodena'da bir imaret, mescit, hama ve dükkânlar, Pirlepe, Kosova ve Hersek'te birer hamamı vardır; Evrenosoğlu İsa Bey'in Yenice Vardar'da bir cami ve

Gaz

Padişahlar, Osmanlı devlet merkezini sürekli, uçlara yakın şehirlere taşıyorlardı. Edirne, Rumeli fetihlerinin merkeziydi. Akıncı beylerinin başlarına toplanan binlerce akıncıyı, Anadolu'dan gelen Türk yiğitleri oluşturuyordu. Bunlar, akıncı beyinin veya padişahın yaptığı fetihlerle ele geçirilen yeni arazilerde tımarlı sipahi oluyor¹⁶, onların yerine de yeni gönüllüler geçiyordu. Hudutlarda akıncı beylerinin emrinde hem kadrolu akıncı erleri hem de sıra bekleyen, yâni mülâzım, gönüllüler bulunuyordu¹⁷. Akıncıların teşkilât yapıları çok dinamikti. Kurumsal yapıları akıncı kanunuyla tesis edilmişti¹⁸. Daimi ordu birliklerine mensup değillerdi¹⁹, belli bir maaş ve kışlaları yoktu, vergiden muaftılar, bazılarının timarları vardı, bunlara taviçe veya toycaya deniliyordu²⁰. Bir taviçe veya toycaya tımarı boşaldığında (münhâl) burası yeni bir taviçeye (toycaya) veriliyordu²¹. Bütün ihtiyaç ve -kılıç, kalkan, ok, yay, mızrak, gürz, pala ve zırh gibi-teçhizatlarını mensubu oldukları kumandan vasıtasıyla yaşadıkları bölgelerden veya akınlardan çıkarırlardı²². Akıncılar, Mihallı, Turhanlı, Evrenos-oğlu, Malkoç-oğlu akıncıları gibi mensubu buldukları akıncı kumandanlarının isimleriyle anılırlardı²³. Akıncı olabilmek için genç, güçlü ve "ehl-i hâl ve l-akt" olmak gerekirdi. Bunun için de köy imamı veya kethüdasını ya da güvenilir birisini kefil göstermek icap ederdi²⁴. Osmanlı Devleti'nin sınır güvenliğinden akıncılar

imareti vardır; Evrenos-oğlu İskender Bey'in yine yenice Vardar'da bir Ulucamii vardır (Evrenos bin İsa Vakfiyesi, Edirne H. 29 Z 818 (29 Şubat 1416), VGMA, Arapça Vakfiyelerin Tescil Defteri, nr. 2113, s. 1, sıra: 1; Arslan, 1995: 33). Mihaloğulları: Mihal Bey'e ait Edirne'de câmî, imaret, hamam ve tamir ettirdiği bir köprü; Bilecik Gölpazarı'nda bir han ile tamir ettirdiği bir hamam ve camisi; oğlu Hızır Bey'in oğlu Gazi Ali Bey'in (ö. 1500) Plene'de bir cami, imaret, medrese, mektep ve zâviye; Gazi Ali Bey'in oğlu Ahmed Bey Seyyid Battal Gazi Tekkesi'ni tamir ettirmişti (Arslan, 1995: 56-57). Turhanoğulları: Teselya ve Mora yarımadası akıncıların atası Turhan Bey'in Üsküb'ü fetheden akıncı beyi Paşa Yiğit olduğu kabul edilmektedir. Turhan Bey'e (ö. 1456) ait Tırhala'da bir cami, mescid, iki zâviye mektep; Mora Yenişehir'de cami, medrese ve hamam Tatar karyesi, Soğukpınar ve Livadya'da birer mescid, bunların giderleri için vakıf 48 dükkân, 54 adet ticaretgâh, 3 bağ ve 3 değirmen, araziler ve Teselya Yenişehir'de türbesi bulunmaktadır. Paşa Yiğit oğlu İshak Bey'e ait Üsküb'te bir cami vardır [Turhan Bey bin Paşa Yiğit Vakfiyesi, H. 850 (M. 1446), VGMA, Haremeyn Vakfiye Defteri -10, nr. 743, s. 146, sıra: 34; Turhan Bey Vakfiyesi, H. 1138 (M. 1725), VGMA, Haremeyn Vakfiye Defteri- 12, nr. 745, s. 11, sıra: 6]. Ayrıca Bk. (Arslan, 1995: 89-90). Malkoçoğulları: Malkoç Bey'e ait Edirne'de cami, Saray-Bosna'da Bali Bey Camii, Malkoç Efendi Medresesi, Aksisar'da Malkoç Bey Camii, Gebze'de Malkoçoğlu Mehmed Bey'e ait türbe bulunmaktadır (Arslan, 1995: 94- 95).

- 16 Aşıkpaşa-zâde, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 17-18; 41-43; 46-53, 59.
 17 Akdağ, 1979: 428-429.
 18 *Kânûnâme*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddin Efendi, nr. 1970, vr. 58b, 63a, 64a; *Kavânîn-i Osmâniyân*, İÜ., Ktp., TY, nr. 2753, vr. 49b-50a.
 19 MD. 3/ 55, 147, 520, 839, 897, 1054, 1333, 1651.
 20 MD 5/1109 (4 Ş 973/ M. 16 Mart 1566); MD. 12/ 222 (H. 5 L 978/ 1 Mart 1571)
 21 BOA, TD. 625 (1586), s. 346- 351 (23 kayıt var).
 22 Özi Kalesi'nin muhafazası, zairelerinin temini için bk. MD. 3/ 897 (28 C 967/ 26 Mart 1566); Bşk bir örnek için bk. MD. 3/ 1333.
 23 Turhanlı için bk. MD. 5/ 239 (10 M 973/ M. 7 Ağustos 1565). Mihallı için bk. MD. 5/ 903 (27 Ocak 1566).
 24 Uzunçarşılı, "Akıncı", 239.

Gazi

Akademik
Bakış

111

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

sorumluydu²⁵. Ayrıca yaşadıkları uçlarda düşman ülkeye akınlar düzenleyerek maddî ve manevî olarak çökertme, sindirme, göçe zorlama; ordu sefere giderken öncülük (veya keşif); dönerken de art güvenliğini sağlamak; savaşılan ülkeye yardım gönderebilecek ülkelere akınlar düzenleyerek meşgul etmek; meydan savaşlarında gerekiyorsa muharebeye katılmak; savaşılan ülkenin geçit, kule ve garnizonlarının bağlantılarını tutmak gibi önemli görevleri vardı²⁶. Akıncıların sulh içinde olunan bir ülkeye veya ülke dâhilinde akında bulunması mümkün değildi. Bu gibi durumlarda akında bulunanlar cezalandırılırdı²⁷.

Akıncıların sayısı; Sultan Orhan zamanında 2000, Birinci Kosova Savaşı sırasında 20.000, Kanunî Sultan Süleyman'ın Budin ve Avusturya seferlerinde sadece Mihallî akıncılarının sayısının 50.000, 1559 yılında yapılan bir sayımda Mora'daki Turhanlı akıncılarının da 7000, akıncıların sonunu getiren 1595 yılındaki *Yergöğü Köprüsü* hadisesi sırasında 50.000 kişi civarında oldukları kayıtlara yansımıştır. Bu hâdiseden otuz yıl sonra, yâni 1625 yılında sayıları 2 ile 3 binlere düştüğü görülmüştür²⁸.

Akıncıların Sonu

Bugünkü Romanya'nın güneyini oluşturan, Osmanlıların Eflak olarak adlandırdıkları eyaletin voyvodası Mihail (Mihail Viteazul) 1590'lı yıllarda isyan etti. Bu isyanın bastırılmasına -Sultan III. Mehmed, hükümdar olduktan sonra, o sırada Belgrad'da kışlayan Sadrazam Koca Sinan Paşa'yı azledip yerine tayin ettiği- Sadrazam Ferhat Paşa'yı, görevlendirdi. Eski sadrazam Sinan Paşa'yı ise Malkara'ya sürgün etti. Serdar Ferhad Paşa askerî hazırlıkları büyük bir titizlikle yaptı. İlerde akıncıların baskına uğrayacağı Yergöğü köprüsü, askerın Rusçuk kasabasından Yergöğü kalesine geçişi için Tuna nehri üzerine kurulma kararı bu sırada alındı. Hazırlıklar bütün hızıyla sürerken, Gence kalesi muhafaza hizmetini yaptıktan sonra, İstanbul'a dönüp, yeniçeri yazılmak isteyen on bin kadar kuloğlu (yeniçeri çocukları) Paşa'ya "*Muhafaza hizmetimizi eda ettik. Şartımız mücebince esâmilerimiz Âsîtâne defterine geçip ulufelerimiz der-i devletten çıksın, beklemekten hâlimiz harap oldu*" şeklinde bir arzda bulundular. Paşa da bu kul oğlanlarına; "*Sizin vazifeniz Gence ve Tebriz hazinesinde verilmek ferman olunmuştur. Niçin emir beklemeyip fitne çıkarmağa kalkışsınız? Büyüklerine itaat etmeyenlerin kendileri kâfir ve avratları boş olduğunu bilmez misiniz?*" diye azarlayarak bunları dağıttırdı. Ferhad Paşa'nın sadrazamlığını ve serdarlığını hazmedemeyen eski sadrazam Koca Sinan Paşa ile Vezir Ciğala-zâde Sinan Paşa'nın kışkırtmaları sonucu, kul oğlanları bölükleri halkına giderek büyük bir ayaklanma çıkarttılar²⁹. Bu isyan padişahın araya girmesiyle yatıştırıldı. Koca Sinan Paşa, tekrar Malkara'ya, Ciğala-zâde de Karahisar'a sürgün edildi. Nihayet Sadrazam Ferhad Paşa, 17 Şaban 1000 (M.

25 MD. 12/ 276 (22 Za 978/ 17 Nisan 1571); MD. 12/ 1070 (5 Z 979/ 19 Nisan 1572).

26 MD. 5/ 53, 56, 239, 577, 716, 903, 1088, 1277, 1305, 1549, 1550, 1583, 1688, 1765, 1866.

27 MD. 5/ 1550 (17 L 973/ 7 Mayıs 1566).

28 Uzunçarşılı, "Akıncı", s. 240; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, TTK, Ankara 1994, s. 518.

29 Mustafa Naima Efendi, *Naima Tarihi*, I, (Çeviren Zuhuri Danışman), İstanbul 1967, s. 118- 122.

29 Mayıs 1592) tarihinde Eflak seferine çıktı. Sinan Paşa'dan sonra sadrazamlık bekleyen, Sadâret Kaimmakamı Damat İbrahim Paşa, Ferhad Paşa'yı saf dışı etmek için, ordunun lojistiğini yavaşlattı. Ferhad Paşa'nın yoldan padişaha gönderdiği istiganâmeleri üzerine, İbrahim Paşa, padişaha "*Padişahım askerın kalbi Farhad Paşa'dan tamamen nefret üzeredir. Anın önünde adüvye sine germezler. Zamanında istenildiği kadar iş görmezler. Cümle askeri kılıçtan geçirse dahi kendüye itibar ve alemi altında durmağı arzu etmezler*" şeklinde cevap verdi. Bu cevap padişah üzerinde etkili oldu. Ferhad Paşa azledilerek yerine tekrar Koca Sinan Paşa getirildi. Sinan Paşa, bu sırada Yergöğü Köprüsü'nün inşa çalışmalarını nezâret eden Ferhat Paşa'yı ortadan kaldırmak için "*Eflak voyvodası Mihâl ile gizlice müttefik olup, İslâm askerini idam hususunda birlik yapmıştır*" ve "*küfrü irtikâp etmiştir*" gibi bazı isnatlar ile "küfrüne" ve "katline" -bir iddiaya göre 35000 akçeye- fetva çıkartıp, hatt-ı hümayûn yazdırıp, görevi kapıcılar kethüdası Ahmed Ağa'ya verdi. Pâyitaht'da kendisi aleyhinde yaşanan gelişmeleri öğrenen Ferhad Paşa, farklı bir yolu takip ederek İstanbul'daki çiftliğine gitti ve orada saklandı. Kaimmakam İbrahim Paşa, Ferhad Paşa'yı hile ile ortaya çıkartıp önce Yedikule'ye hapsedtirdi, sonra da öldürttü³⁰.

Osmanlı orduları batıda değişik cephelerde mücadele ederken, Osmanlı vezirlerinin kendi aralarındaki siyasî çekişmeleri, Avusturya cephesindeki sorunların çözümü ile Eflak voyvodası Mihâl isyanının bastırılması meselesini uzattı. Nihayet, 11 Zilkaade 1003 (18 Temmuz 1595) tarihinde Sadrazam Koca Sinan Paşa, 100.000 kişilik bir orduyla Eflak voyvodası Mihâl'in üzerine yürüdü. Osmanlı ordusunun karşısında tutunamayacağını anlayan Mihâl, savaşı göze alamayarak sürekli geri çekilip Osmanlı ordusunu bataklıklara çekmeye çalıştı. Bunun üzerine Sadrazam Sinan Paşa, Mihâl'a bir ders verdiğini düşünüp, daha fazla ilerlemeyerek, Bükreş'in güvenliği için Satırcı Mehmed Paşa'yı 2.000 askerle bırakarak geri çekilmeye başladı. Osmanlı Ordusunun harekâtını günü gününe takip eden Voyvoda Mihâl, Sinan Paşa Targovişte (*Targoviste*) şehrinden ayrılır ayrılmaz Eflâk'a girdi. Bundan sonra da, Osmanlı ordusunu bir günlük mesafeden takip etmeye başladı, 19 Ekim 1595 tarihinde Targovişte'yi ele geçirerek, şehri savunan 3500 Osmanlı askerini çeşitli işkencelerle katletti. Bu sırada Osmanlı Ordusu, Tuna'nın kuzey kıyısına ulaşmış *Yergöğü (Giurgiu)* kalesine gelmişti. Yergöğü'nün karşısında, Tuna'nın öbür kıyısındaki Ruscuk'a geçecekti. Önce Sadrazam Sinan Paşa ve maiyeti Tuna'yı geçerek Ruscuk'a ulaştı. Osmanlı ordusu ve ağırlıkların karşıya geçmesi üç gün sürecekti. Ordunun arda güvenliğini akıncılar sağlıyordu. Akıncılar geçtikten sonra *Yergöğü köprüsü* yıkılacaktı. Bu sefer sırasında Osmanlı ordusu, bilhassa akıncılar, çok ganimet elde etmişti. Koca Sinan Paşa, bu ganimetten beşte bir devlet payını (pençik), bilhassa serdar payını almak için köprübaşlarına tahsildarlar koydu. Tahsildar-

30 Naima, I. (1967), s. 124-128; Solakzâde Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzâde Tarihi*, II, (Hazırlayan: Dr. Vahid Küçük), Kültür Bakanlığı, Ankara 1989, s. 363-370.

Gazi

Akademik
Bakış
113
Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

ların hazine ve serdar payını almaları sebebiyle köprüden geçiş süresi uzadı³¹. Sinan Paşa, âsi voyvoda Mihal'nin 70.000 kişilik bir ordu ile yaklaşmakta olduğu bilgisiyyle, tahsildârların köprüdeki geçişi yavaşlattığı, tahsildârların hazine ve serdar paylarını geçişten sonra alması, ordunun Tuna'nın iki yakasında ikiye ayrılmasının çok tehlikeli olduğu uyarılarını dinlemedi. Voyvoda Mihal, Osmanlı ordusu köprüden geçinceye kadar, bir harekette bulunmadı. Akıncılar hariç, ordunun geçişi tamamlandıktan sonra köprüye ateş açtırdı. Düşman topraklarının sesi duyulunca Sinan Paşa ganimet toplamaktan vazgeçtiğini bildirdi. Ancak bu emir çok geç verilmişti. Bir kaç isabet alan tahta köprü çöktü, binlerce akıncı Tuna nehrinde boğuldu (24 Ekim 1595). Henüz köprüden geçemeyen birkaç bin akıncı da düşman kılıçları altında can verdi³². *Yergöğü Köprüsü* hadisesini "Akıncı Ocağı'nın Mahvı" başlığı altında ele alan Hammer, burada akıncıların en mümtaz kısmının mahvedildiğini, bu hadiseden sonra da, akıncıların bir daha kendilerini toparlayamadıklarını yazmaktadır³³. Dönemin tarihçileri Yergöğü Köprüsü faciasının yegâne sorumlusunun Koca Sinan Paşa olduğunu yazmaktadırlar. Ordu, paşa aleyhinde bazı nümayişler yaptıysa da değişen bir şey olmadı. Sinan Paşa, 8 Kasım 1595'te Ruscuk'tan ayrıldı. Ruscuk-İstanbul yolundayken sadareten azledildi³⁴. Sadarete, padişahın Manisa Sancağı'ndan lalası olan Mehmed Paşa getirildi. Ancak Lala Mehmed Paşa, dokuz günlük bir sadrazamlıktan sonra öldü. III. Mehmed, o sırada sadrazamlık bekleyen Kaimmakam İbrahim Paşa'yı "Ferhad Paşa'yı yok yere katl ettirdi" diye, Malkara'ya sürgün ettiği Koca Sinan Paşa'yı tekrar sadrazamlığa tayin etti³⁵. Uzun yıllar Vezir Ferhat Paşa'nın, onun öldürülmesiyle Lala Mehmed Paşa'nın hizmetinde bulunan ve 1593 yılında orduya katılarak, Osmanlı Devleti'nin Avusturya cephesindeki gelişmeleri yakinen şahit olan Tarihçi İbrahim Peçevi³⁶, Sinan Paşa'nın beşinci defa sadarete getirilişini, kesesinin şişkin oluşuna ve dolayısıyla koruyucularının çokluğuna bağlamakta³⁷, akıncıların sonunu getiren Yergöğü Köprüsü faciasını da "*görülmemiş bir felaket*" olarak nitelemektedir³⁸.

Sonuç olarak, Yergöğü Köprüsü hâdisesinden sonra akıncılar, bir daha toparlanamadı ve zamanla silinip gittiler. XVII. asrın ortalarında sayıları 2 ile 3 binlere düştü. Bundan sonra Osmanlı Devleti akıncıların üstlendiği sorumlulukları, hudut kalelerine yerleştirdikleri *serhad kulu* denilen askerler ile Kırım Tatarlarına yüklemiştir³⁹. Esasen Yergöğü Köprüsü hâdisesinin yaşandığı dönem, akıncı oca-

31 Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbâr*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kol. Nr: 2162, vr. 598a, 598b-599a.

32 Yılmaz Öztuna, "Türk Akıncıları ve Akıncı Ocağının Sönmesi" *Hayat Tarih Mecmuası*, (Haziran 1972). Sayı: 5.

33 Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 4, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1990, s. 234.

34 Naima, I (1967), s. 137-138.

35 Solak-zâde, II, I

36 Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, I, (Hazırlayan: Pof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1981, s. XIV. Peçevi, II, 1982, s. 161.

37 Peçevi, II, 1982, s. 176-177.

38 Peçevi, II, 1982, s. 161.

39 Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, c. I, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s. 221.

Görsel

Akademik
Bakış

114

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

ğı açısından hazin bir son olmuşsa da, geleneksel akıncı teşkilâtının dünyadaki gelişmelerin paralelinde, bu kurumun da dönüşüm zamanının geldiği bir süreçti. Dünyada yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler, Osmanlı Devletini de etkisi altına almıştı. Osmanlı Devleti Avrupa kıtasındaki doğal sınırlarına ulaşmıştı. Eski usûl akınları ve yağmayı, sınırlarını büyük garnizonlarla donatarak güvenlik altına almış büyük devletlere karşı sürdürmek mümkün değildi. Bu yeni dönemde klasik tımar sistemiyle, eski devşirme usûlüyle oluşturulan kapıkullarıyla ve yağma ekonomisine dayanan akıncı birlikleriyle büyük orduları oluşturma imkânı yoktu. Nitekim XVII. asrın ortalarından itibaren Osmanlı sistemi hem yönetim mekanizmasında hem de ulema çevrelerinde tartışılmaya başlandı.

Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Tahrir Defteri (TD): 232 (1544); TD. 625 (1586) *Akıncı Tahrir Defteri*; TD 722 (1613). Mühimme Defteri (MD), nr: 3, Belge no: 55, 147, 520, 839, 897, 1054, 1333, 1651. MD. 5/ 53, 56, 239, 577, 716, 903, 1088, 1277, 1305, 1549, 1550, 1583, 1688, 1765, 1866.

MD. 12/ 39, 62, 222, 276, 307, 765, 1070, 1165, 1187.

MD. 7/ 168, 1066,

MD. 85/ 83

Kânûnâme, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddin Efendi, nr. 1970, vr. 58b, 63a, 64a.

Kavânîn-i Osmâniyân, İÜ., Ktp., TY, nr. 2753, vr. 49b-50a.

Vakıf Kayıtlar Arşivi (VGMA)

Evrenos bin İsa Vakfiyesi, Edirne, H. 29 Z 818 (29 Şubat 1416), VGMA, *Arapça Vakfiyelerin Tescil Defteri*, nr. 2113, s. 1, sıra: 1

Turhan Bey bin Paşa Yiğit Vakfiyesi, H. 850 (M. 1446), VGMA, *Haremeyn Vakfiye Defteri -10*, nr. 743, s. 146, sıra: 34

Turhan Bey Vakfiyesi, H. 1138 (M. 1725), VGMA, *Haremeyn Vakfiye Defteri- 12*, nr. 745, s. 11, sıra: 6.

Araştırma ve İncelemeler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahtlilleri*, c. I, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

AHMET REFİK, *Türk Akıncıları*, İstanbul 1933.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi (1243-1453)*, I, Tekin Yayınevi, Ankara 1979.

ARSLAN, Hurşit Çetin, *Erken Osmanlı Döneminde Akıncı Beyleri ve Bânilikleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji- Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

Gazi

Akademik
Bakış

115

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

- ÂŞIKPAŞAZÂDE, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi* (Haz. Atsız), MEB Basımevi, İstanbul 1970.
- BABINGER, Franz, "Mikhal-oghlu", *El.*, VII, p. 34-35; "Turakhan Bey", *El.*, X, p.671-672.
- BAŞAR, Fehamettin, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri: Mihaloğulları" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sayı: 63 (1992), s. 20-26; "Evrenosoğulları", *aynı dergi*, sayı: 64 (1992), 47-50; "Turhanoğulları", *aynı dergi*, sayı: 65 (1992), s. 47-50; "Malkoçoğulları", *aynı dergi*, sayı: 66 (1992), s. 47-50.
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİV REHBRİ, Ankara 2010.
- DEMETRIADES, Vasilis, "Problems of Land-Owning and Population in the Area of Gazi Evrenos Bey's Waqf", *Balkan Studies*, XXII/1, Thessalonica, 1981, pp. 43- 50.
- KIPROVSKA, Mariya, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, The Department of History Bilkent University, Ankara 2004.
- KODAY, Arif, *Osmanlı Ordu Teşkilâtında Akıncı Ocağı*, Fırat Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2001.
- LOWRY, Heath W.- ERÜNSAL, İsmail E. *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayını, İstanbul 2010, 184 s.
- MALKOÇ, Nami, "Akıncılar, Akıncılar ve Büyük Akıncılar", *Süvari Mecmuası*, İstanbul 1936.
- MEHMED ZEKİ, "Akıncılar ve Akıncılar", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, (İstanbul 1333), nu: 47.
- Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kol. Nr: 2162.
- MUSTAFA NAİMA EFENDİ, *Naima Tarihi*, I, (Çeviren: Z. Danışman), İstanbul 1967.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Akıncı", *DİA*, II, (1989).
- "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, (Editör: E. İhsanoğlu), Zaman, İstanbul 1999.
- ÖZTUNA, Yılmaz, "Türk Akıncıları ve Akıncı Ocağının Sönmesi" *Hayat Tarih Mecmuası*, (Haziran 1972). Sayı; 5, s. 13-16.
- PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, *Peçevi Tarihi*, II, (Hazırlayan: Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal) Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.
- SABEV, Orlin, "The Legend of Köse Mihal", *Turcica*, 34 (2002), pp. 241-252.
- SOLAK-ZÂDE MEHMED HEMDEMÎ ÇELEBİ, *Solak-zâde Tarihi*, II, (Hazırlayan: Dr. Vahid Küçük), Kültür Bakanlığı, Ankara 1989.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kamus-ı Türkî*, İkdam Matbaası, Dersaâdet 1317,
- TACAN, Necati, *Akıncılar ve Mehmed II, Bayezid II Zamanlarında Akıncılar*, İstanbul 1936.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Akıncı", *İA*, I, (1993).
- Osmanlı Tarihi*, I, TTK, Ankara 1994.

Görsel

Akademik
Bakış

116

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013